

O argumentu ad jastog

➔ [VČLANI SE](#) ali [PRIJAVI SE](#)

Fotografija: Phil Fisk za The Observer

Kanadskemu psihologu Jordanu Petersonu (intervju z njim najdete nekje na sosednjih straneh) je internet v zadnjih mesecih bliskovito prinesel svetovno slavo. Jasno, tako hitra izstrelitev v svet slavnih je danes možna le na način kontroverze. Njegov vzpon se je začel mimo klasičnih kanalov, na omrežju YouTube, kjer je njegove kritike dominantne univerzitetne kulture pograbila množica mladih gledalcev, ki morda niso povsem tuji politični držji, znani kot *alt-right*. («Peterson DESTROYS/OBLITERATES/HUMILIATES leftist/liberal politician/professor/reporter,» je zaskrbljujoče pogosta oblika naslova fenovskih posnetkov.) Obenem pa sam Peterson ni tako enostavno politično opredeljiva pojava; veliko je komentatorjev, tudi dovolj sredinskih in sicer ne neposredno naklonjenih, ki vztrajajo, da ima za povedati nekaj splošno pomembnega in recimo temu *normalnega*.

Od kod ta dvoznačnost Petersona? Če se podrobneje posvetimo črki Petersonove misli – predvsem tistemu, kar najdemo v njegovi nedavni uspešnici *12 Rules for Life* – se da hitro ugotoviti, da *večina* tega, kar ima za povedati, ni pretirano sporno. To ni presenetljivo, saj ta vsebina ni pretirano presunljiva ali originalna. Knjigo v poglavja organizirajo splošne modrosti, kot so »Stoj pokončno z rameni nazaj« in »Pospravi pri sebi, preden kritiziraš svet« – komajda nauki, za katere bi morali čakati na Jordana Petersona. Dalje, vsebino knjige sestavlja eklektičen nabor anekdotičnih utemeljitev, ki izkazujejo spodoben razpon erudicije in

inovativnosti (k slednji bi sodila njegova sedaj že slavna parabola o jastogih), toda načeloma ne dodajajo bistveno k spoznanjem uvodnih ugovorov. Kaj je torej razlog, da je izstopil iz množice anonimnih piscev priročnikov za vzgojo in samopomoč?

Nemara najpomembnejši povod Petersonovega uspeha in obenem tisti del njegove misli, ki mu je še najlažje pripoznati določeno upravičenost, je njegova kritična diagnoza sodobne vzgoje in izobraževalnega sistema, predvsem univerze. Dejstvo je, da je sodobna univerza na nekoliko vprašljiv način prilagodila svojo formativno funkcijo. S tem, ko se študij preobraža v dobrino na trgu, se univerza vedno bolj podreja imperativu potrošniku prijazne (četudi Peterson sam diagnoze ne postavlja ravno v teh pojmih) oz. vsaj karseda neboleče izkušnje, do stopnje, ki že interferira z normalnim učnim procesom (spomnimo na razvpite *trigger warnings*). Lahko bi rekli, da se je s tem univerza iz prve postaje odraslosti posameznikov spremenila v zadnjo fazo nedoletnosti. V takem kontekstu je potem vedno manj prostora za manj obzirne nauke in izkušnje, za soočenje z nenaklonjeno tujostjo. V tej vedno bolj materinski univerzi se je tako očitno vzpostavila niša za zatrditev strožje očetovske vloge, na katero odpadejo manj prijazne plati vzgoje. To je niša, ki jo zaseda Peterson. Bralce in gledalce (ter bralke in gledalke, menda, četudi tega ni zelo težko zgrešiti), predvidoma mlade, opozarja, da svet tam zunaj ni nujno prijazen, da nas ne vidi nujno tako, kot si želimo, da smo v njem odgovorni drugim in za druge, da ga obvladujejo hierarhični odnosi ipd. – vse skupaj pa je začinjeno z močnim podtonom kritike, da zgolj materinski izobraževalni sistem proizvaja razvajene in na izzive življenja nepripravljene posameznike.

Četudi sporočilo ni ravno prelomno, Petersonu do te točke ni dosti očitati. Kontroverza se začne predvsem ob naslednjih dveh stališčih: prvič, da med te elemente pretirane razvajenosti, s katerimi ni spodobno obremenjevati drugih ljudi, uvršča tudi manj standardne spolne identitete oz. natančneje, idejo, da si lahko ljudje prosto izbirajo alternativne osebne zaimke, s katerimi se naj jih omenja. (O tem veliko govori v intervjuju; v to temo se ne bom podrobneje spuščal, menim pa, da je Petersonova ocena posledic zakonodaje, ki je predmet polemike, precej paranoična.) In drugič, očitamo mu lahko, da njegovi pedagoški nauki bistveno bolj ciljajo na moške, ki naj bi se trenutno nahajali v splošni krizi, pri čemer naj bi bila ta kriza posledica spremenjenih razmerij moči med spoloma. Ob tem Peterson večino časa ne posebej prikrito namiguje, da bi bila dobra rešitev te krize, da s takšnim spreminjanjem razmerij moči ne bi šli predaleč. V obeh primerih – kar spet ni posebej izviren maneuver – se v zadnji instanci sklicuje na argument, da se s tem krši nek *naravni red*.

Jastogi in »postmoderni neomarksizem«

Za osnovno liberalno-humanistično omikan um je omemba besede »narava«, ko je govora o družbi in človeku, sprožilec za takojšnjo alergično reakcijo. Toda takšna reakcija zamudi marsikaj. In natanko to gre v prid Petersonu, saj mu omogoča trditev, da leva/liberalna misel temelji na dogmi, da mora potlačiti resnico *narave*, ki se bo neizogibno priplazila iz ozadja. V tej polemiki bi bilo tako namesto (vprašljivega) ugovora, da je med naravo in človekom/družbo neprehoden rez, nemara pametneje vedno znova potrpežljivo pokazati, kako (Petersonova in njim podobna) sklicevanja na naravo v resnici niso nikakršen argument. Peterson svojo argumentacijo tipično pripelje zgolj do točke, kjer domnevno pokaže, da se levičar/liberalec moti, ko (domnevno) trdi, da je med naravo in človekom radikalna prekinitev vzročnosti. In od tod dalje se Petersonu pusti proste roke, da iz svojih argumentov izpelje, kar pač hoče. V resnici pa iz teh argumentov *ne sledi prav dosti*. Vzorec njegovega argumenta: Jastogi izkazujejo vzorce delovanja – boj za dominacijo in hierarhijo – ki jih lahko tu in tam najdemo tudi pri človeku; in vrh tega jih regulirajo iste kemične spojine. Umestno vprašanje tu je: *Pa kaj potem?* Zakaj bi nam to dejstvo povedalo karkoli bolj pomembnega o človeku kot katerikoli drugo od neštetihih živalskih obnašanj, med katerimi so številna bolj brutalna, druga pa bolj socialno vzajemna?

Ko je svoje nejasno sklicevanje na neodpravljlive resnice narave Peterson prisiljen pripeljati do polnega argumenta, postanejo absurdnosti očitne. Denimo, na neki točki intervjuja iz teh *Razpotij* kanadski zakonodajci očita, da postavlja »problematične normativne teze«, ki so »preprosto napačne«, s čimer izkazuje milo rečeno nenavadno razumevanje tega, kaj je pravo: zakonodaja je seveda vedno normativna in prav zato tudi nujno izvzeta iz opozicije resnično/napačno. Pravo je pač vedno kontroliran sistem slepote, je vzporedna fiktivna realnost – da so naravne razlike v njem tmasto zanikane, je smoter prava.

Ob tovrstni šibkosti argumenta ni nenavadno, da ima Peterson v arzenalu še en, nemara celo učinkovitejši argumentacijski trik, ki mu omogoča, da lahko prevprašuje idejo enakosti spolov in pripoznavanja množstva spolnih identitet, ne da bi obenem povsem opustil liberalne prijeme argumentacije. To seveda ne gre ravno gladko: čim nekdo priznava enakost posameznikov (vsaj kot enakost možnosti) in svobodo samodoločanja, oboje sledi skorajda avtomatično in tudi v Petersonovih razmislekih najdemo mesta, kjer bi bil

v naslednjem koraku prisiljen to priznati. Na teh kritičnih mestih se temu lahko izogne le tako, da na plan privleče podobo nasprotnika, ki naj bi univerzalizem na račun liberalnosti pripeljal predaleč: gre za strašljivi »postmoderni neomarksizem«.

Ta oznaka, s katero Peterson opisuje domnevno dominantno teoretsko tendenco družboslovne misli, je nasilen oksimoron, ki širok in konflikten razpon levo angažiranih pozicij paranoično spoji v enoten projekt. Nepopolno ujemanje med (»marksističnim«) univerzalističnim egalitarizmom in (»postmodernim«) relativističnim poudarjanjem pluralnosti identitet je že dolgo vir notranjih polemik levice. Peterson pa vztrajno zatrjuje, da gre za eno in isto reč, da torej obstaja političen projekt, ki *univerzalno vsiljuje pluralnost*. Tako lahko Petersonova misel na videz ostaja na dovolj varni podlagi liberalnega konsenza. Na mestih, kjer od njega očitno odstopi, si krije hrbet s trditvijo, da v resnici s tem le nasprotuje totalitarnemu projektu, ki ga svoboda posameznika ne zanima, le svetu hoče vsiliti vnaprej zamišljeno podobo.

Dejanska lekcija Petersona

Nauk, ki ga potegnemo iz Petersonove razvpitosti, je lahko tale: vsekakor je uspel najti zaskrbljujočo veliko publiko, ki navdušeno pograbi sugestije o naravnem redu odnosov med spoloma, o pomenu »moškosti« in agresivnosti ter predvsem o tem, kako je dominantna akademska in nasploh liberalna politična kultura represivna in zmotna, vrh tega pa vse to prihaja iz ust neke dostojne avtoritete. Toda hkrati ni nepomembno, da Peterson ta sporočila vendarle posreduje z izrazitim poudarkom na formi racionalne argumentacije.

V kontroverzi o Petersonu se torej odvija igra boja za sredinsko polje; boja za to, kaj vse je lahko pripoznano kot legitimna argumentacija. In res je, da kritiki Petersona niso vedno ubirali taktično modrih potez. V intervjuju na britanskem Channel 4, ki je obveljal za Petersonovo zmagoslavje, je novinarka Cathy Newmann ubrala agresivno sumničav pristop, umesten, če bi imeli opravka, denimo, z izmuzljivim politikom. Toda natanko to je kontraproduktivno, če imamo opravka z javnim intelektualcem, pri katerem po definiciji ni relevantno tisto, kar skriva, temveč tisto, kar izreče. Ob novinarkinih (pre)hitrih očitkih šovinizma in ostalih nekorektnosti se je Peterson lahko v odgovorih potegnil nazaj na lažje ubranljive pozicije (denimo, da mu gre predvsem za terapijo mladih moških v krizi) – četudi so njegovi privrženci verjetno lahko slišali iste implikacije kot novinarka; v eter sta se lahko prebila tako Petersonova drža kredibilne racionalnosti kot tudi manj korektna interpretacije njegovega sporočila, ne da bi mu bilo treba slednje sploh izreči.

Stara dilema, kaj narediti s svobodo govora v primeru politično manj korektnih stališč, nemara nima enoznačnega odgovora. Vsekakor je smiselno vzdrževati neko raven tega, kaj šteje za sprejemljivo in spodobno, toda izkazano obstaja nevarnost, da se stališča in misli, ki so tu odrinjene, jezno dalje g(n)ojijo na margini in si, še več, sčasoma nadenejo avro poguma, ki si drzne izzivati vladajoči dogmatizem. In v resnici, že dejstvo, da imajo njegovi nasprotniki kljub relativni elementarnosti njegovih poant tolikšne težave s tem, da bi opravili z njim v debati, kaže, da ima vladajoči liberalni *credo* očitno res marsikje status okostenele dogme, ki ne priskrbi niti orodij za odbijanje učbeniških napadov. Peterson je tako odkril celo tržno nišo v vrzeli, ki loči mišljenje družboslovne in humanistične akademije od mišljenja »neiniciranih« posameznikov. In karkoli si že mislimo o slednjem, to je neko mišljenje.

Tu bi se lahko vprašali, ali ni družboslovna inteligenca močno zavozila svoje družbene vloge. Seveda se vsa znanost danes dogaja v okviru drobnih specialističnih skupin, znotraj katerih je znanje, ki si ga delijo, trivialno nezanimivo – ker si ga pač vsi delijo. V naravoslovnih znanostih se to znanje izteka v stranske proizvode tehnoloških produktov ali v uporabnost za druge znanstvene panoge; preko tega, lahko rečemo, panoga sploh komunicira s preostankom družbe. V humanistiki je mnogo manj jasno, ali se ta nakopičena deljena specialistična vednost ne izteka v prazno. V našem primeru: družboslovci in humanisti tipično res ne razpravljajo pogosto o natančnih mejah o odnosu med naravo in človekom oz. družbo, vsaj ne v teh pojmi, kar pa ne pomeni, da je to vprašanje globalno razrešeno. Tudi če Petersonova publika nemara nad njegovimi mislimi in stališči ni navdušena zgolj iz čistega nemotiviranega intelektualnega interesa, pa njegovi argumenti zvenijo prepričljivo zato, ker redkokdo drug naslavlja to vprašanje drugače kot z vajenim zaničevanjem; zato obstaja malo razmislekov, do katere mere je takšno sklepanje veljavno in kdaj ne več. Sumim namreč, da se je marsikomu, ki ima to bolj razjasnjeno, zdelo pod častjo in odveč zgrabiti Petersona na tej (oz. katerikoli) ravni debate (nemara na podlagi vnaprejšnje odločitve, da Peterson pač je nestrpež/šovinist/fašist in so njegovi argumenti le nebitveno sredstvo izražanja teh neodvisnih stališč in da z njimi zato ni smiselno polemizirati). No, to verjetno ni najbolj smotrna drža.

RAZPOTJA

Članek je bil izvirno objavljen v reviji Razpotja, ki jo lahko naročite na spletu ali pa kupite na enem od izbranih mest, med drugim tudi v Knjigarni Beletrina na Novem trgu 2 v Ljubljani. V zadnji številki je objavljen tudi obsežen intervju z Jordanom Petersonom, ki ga je naredil Luka Lisjak Gabrijelčič.

 16. 4. 2018 ob 10.19

 14556 znakov ~ 10 minut

 0 prijubljenih

 0 komentarjev

 0 izmenjav